

Braudelin seuraajana ja lähinnä tämän eepillinen Välimeri-teos mielessään Korpela on ottanut tehtäväkseen selvittää viikinkiajasta 1500-luvun puoliväliin ulottuvan pitkän ajanjakson aikana tapahtuneita poliittisia, kulttuurisia ja taloudellisia muutoksia noin 500 000 neliökilometriä käsittävällä järvien ja vesiteiden puhkomalla harvaan asutulla maa-alueella. Tämän maa-alueen Venäjä ja Suomi nykyään jakavat. Teos on samalla kertaa kulttuurimaantieteellinen, valtionmuodostusta käsittelevä ja identiteettihistoriallinen tutkimus, ja se pohjautuu laajaan lähdemateriaaliin. Lähdeluetteloon sisältyy sekä ko. alueeseen liittyviä keskiaikaisia venäläisiä kronikoita ja islantilaisia saagoja että veroluetteloita ja erityyppisiä hallinnollisia dokumentteja. Tämän lisäksi Korpela on hyödyntänyt merkittävässä määrin useiden tieteenalojen kuten arkeologian, ilmastotieteen, kansatieteen ja kansanrunouden tutkimuksen tutkimustuloksia.

Korpelan pääteesi on, että Laatokan alue tuli liitetyksi eurooppalaiseen talousjärjestelmään viikinkiajan kauppataktien ja tavaravaihdon välityksellä. Tämän jälkeen Ruotsin ja Venäjän valtiomahtien kontrolli vakiintui alkuun sattunaisen ja sittemmin pysyväksi tulleen verotuksen keinoin. Ratkaiseva seikka oli tehokkaamman paikallisen kameraali- ja oikeushallinnon luominen. Tärkein ja radikaalein kulttuurinen muutosprosessi, jonka maallisen vallan kasvava läsnäolo toi mukanaan, oli luonnollisesti kristil-

Ruotsi, Venäjä ja "metsä"

Jukka Korpela: *The World of Ladoga. Society, Trade, Transformation and State Building in the Eastern Fennoscandian Boreal Forest Zone c. 1000–1555.* Lit Verlag 2006, Berlin. 400 s.

■ Jukka Korpelan tutkimus *The World of Ladoga* on vaikuttava teos. Suomalaisena

listyminen, mikä syrjäytti vähitellen, joskaan ei täysin, aikaisemman luonnonuskonnon uskomusmaailmat.

Kulttuurimaantieteellisenä tutkimuksena Korpelan teos on paikoin loistava, joskin toisinaan tarpeettoman monisana-nainen ja yksityiskohtainen. Kirjoittaja onnistuu luomaan varmalla oppiaineiden rajat ylittävällä oteella kuvan yhteiskunnasta, joka vähitellen muuttui metsätysyhteiskunnasta maanviljelysyhteiskunnaksi. Tähän liittyy myös mielenkiintoisia havaintoja paik-kan- ja henkilönimimuodoista, alueen asuttamisesta ja muutoliikkeestä.

Analyysi valtionmuodostamisprosesseista on myös antoisa. Korpela tuo selkeästi esiin, kuinka keskusvallat Ruotsissa ja ruhtinaskunta/tasavalta Novgorodissa ja sen seuraajassa Moskovassa vaikiinnuttivat vallankäyttönsä alueella. Rajoja ja niiden merkitystä, etenkin vanhempina aikoina, on tutkittu ennen kaikkea sen suhteen, mitä tapahtuu kun rajoja joko muutetaan tai ne häviävät kokonaan. Mielessäni on ennen kaikkea Peter Sahlinin nykyään klassinen tutkimus *Boundaries* Espanjan ja Ranskan rajojen määrittelystä Pyreneiden rauhanyhteydessä vuonna 1659 sekä muun muassa allekirjoittaneen tutkimukset Tanskan valtakunnan itäisten osien, Skoonen, Hallandin ja Blekingen siirtymisestä Ruotsille vuonna 1658. Korpela tekee uuden avauksen toisenlaisesta näkökulmasta: kuinka vallanpitäjien katsannossa ei-kenenkään-maa muuttuu kahden toisiinsa aika ajoin vihamieli-

sesti suhtautuvan valtiomahdin väliseksi rajaseuduksi.

Tähän liittyen Korpela tekee yhden mielenkiintoisemmista johtopäätöksistään kyseenalaistamalla aikaisemman tutkimuksen perinteisen käsityksen siitä, kuinka itäisen ja läntisen kulttuurin raja muotoutui Suomen historiassa. Korpela haluaa sen sijaan osoittaa, että myös pohjoisen ja etelän ja keskuksen ja periferian väliset kulttuurirajalinjat ovat merkityksellisiä. ”Suomalainen maailma”, Korpela kirjoittaa, ”jakaantui keskiajasta lähtien kolmeen pääasialliseen osaan” – Ruotsiin, Moskovan suuriruhtinaskuntaan/Venäjään ja ”metsään”. Mikäli ymmärrän Korpelaa oikein, kyse ei siis ollut yksinomaan rajavedosta katolisen/luterilaisen ja ortodoksisen kristinuskon välillä vaan myös rajat ylittävistä kristinuskosta vastaakohtana pakanalliselle pohjalle.

Tässä kohtaa tulemmekin pulmallisempaan näkökohtaan Korpelan tutkimuksessa. Tulkinat ruohonjuuritason identiteettien muotoutumisesta ja muuttumisesta taloudellisten ja poliittisten muutosten seurauksena ovat mielestäni ongelmallisimpia. Perusongelma on tietenkin se, mitä mahdollisuuksia meillä on lähestyä kauan sitten eläneitten ns. tavallisten ihmisten käsitysmaailmaa. Ne harvat tekstit, joiden oletetaan heijastavan kansanomaisia käsityksiä, ovat kutakuinkin aina syntyneet välikäsien kautta. Korpelalla ei ole käytettävissään ainoatakaan 1500-lukua edeltävää tekstiä, joka edes välikäsien kautta heijastaisi ruohonjuuritason

identiteettejä. Siksi hän joutuu projisoimaan omalle tutkimusalueelleen myöhempiä aikoja tehtyjä muistiinmerkintöjä kansanperinteestä ja kansanrunoudesta ja muiden Euroopan osien paimentolaisia koskevia antropologisia tutkimuksia.

Tämä osa tutkimusta onkin osittain spekulatiivinen. Korpelan lähtökohtana on, että alueen asukkaita ei ennen valtiomahdin tuloa yhdistänyt mikään senkaltainen, jota voisi kutsua yleiseksi etniseksi identiteetiksi. Mutta onko todella mahdollista tehdä tällainen päätelmä ilman kirjallisia lähteitä? En tarkoita, että Korpela on väärässä, siihen tietoni alueesta ovat liian rajalliset.

Mutta sitä hämmästyttävämpää on, että silloinkin kun on olemassa lähdemateriaalia, joka sisältää ainakin epäsuoraa tietoa tavallisten ihmisten suhteesta esivaltaan, Korpela käyttää näitä tekstejä kovin vähän. Tarkoitan anomuskirjelmii, joita 1500-luvun puolivälissä ja siitä eteenpäin lähetettiin Ruotsin kuninkaalle. Korpela omistaa muutamia sivuja kirjelmien analysointiin ja silloinkin ilmauksena alueen väestön poliittisesta yhtenäisyydestä mutta ei varsinaisesti tutki niitä identiteetin ilmauksina. Mielenkiintoista kysymystä ”valtakunnanidentiteetistä” – kuten jotkut sanovat – ja sen esiintymistä tai puuttumista, mitä Korpela käsittelee johdantoluvussa, ei mainittavasti problematisoida. Esittämättä todisteita hän edellyttää sen muodostuneen ainakin osalle väestöä seurauksena valtion läsnäolosta alueella.

Itse olen omistautunut tutkimaan kansan käsityksiä etni-

syydestä ja valtakuntaan kuulumisen tunnetta varhaismodernissa yhteiskunnassa. Siksi minusta näyttää siltä, että Korpelan tutkimus päättyy siihen, mistä omasta näkökulmastani kaikki "hauskuus" alkaa. Eivät vain konfliktit roihunneet Venäjän ja Ruotsin välillä 1500-luvun toisella puoliskolla ja 1600-luvulla. Tältä ajanjaksolta on ainakin ruotsalaiselta puolelta lisäksi jo enemmän kirjallisia lähteitä, oikeudenkäyntipöytäkirjoja ja anomuksia, jotka ainakin epäsuorasti heijastavat niin sanotun ruohonjuuritason maailmakuvaa tällä hyvin mielenkiintoisella ja konfliktiherkällä alueella. Muiden muassa Kimmo Katajala on tutkinut oikeudenkäyntipöytäkirjoja, vaikkakin etupäässä 1600-luvun lopulta. Mutta mitä löytäisimme, jos tutkisimme anomuksia ja oikeudenkäyntipöytäkirjoja pintaa syvemmältä 1500-luvun loppupuoliskolta ja 1600-luvun alusta? Toivon että Jukka Korpela tai joku muu tarttuu viestikapulaan ja jatkaa paneutumista tähän hyvin mielenkiintoiseen ja osittain edelleen tutkimattomaan raja-alueeseen.

Huolimatta kriittisistä mietteistäni "identiteettinäkökulman" tiimoilta Korpelan tutkimus *The World of Ladoga* on, kuten jo edellä totesin, vaikuttava teos. Tutkimus on mielenkiintoinen lisä skandinaaviseen valtionmuodostuksen tutkimukseen. Se on myös metodologinen esikuva ja inspiraationlähde niille, jotka miettivät alakseen tieteidenvälistä tutkimusta. Se, että esimerkiksi arkeologia ja historia voivat viihtyä niin hyvin yhdessä

Korpelan päässä ja käsissä enustaa hyvää tulevalle tutkimukselle.

Jens Lerbom